

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví
Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Petra Čechová

Knihy v životě a díle spisovatele Karla Čapka

Bakalářská práce

Praha 2008-07-29

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Blanka Vorlíčková

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 29. července 2008

.....
Petra Čechová

ČECHOVÁ, Petra. *Knihy v životě a díle spisovatele Karla Čapka [The books in the life and work of writer Karel Čapek]*. Praha, 2008-07-29. 41 s., 13 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce Blanka Vorlíčková.

Abstrakt

Bakalářská práce představuje spisovatele Karla Čapka v roli vlastníka knih a čtenáře, v jehož životě měly knihy a papír nezanedbatelné místo. První kapitola je věnována stručnému životopisu spisovatele, snaží se poukázat na významné mezníky v jeho životě. Následující kapitola se věnuje čtenářským návykům a oblíbené četbě. Další kapitoly se zabývají Čapkovou prací s knihou jako předmětem, darem a inspirací pro vlastní tvorbu a také motivem knihy v jeho díle. Pojednávají o práci Karla Čapka s papírem, o jeho rukopisech a výpiscích. Následující část je věnována charakteristice osobní knihovny Karla Čapka a knih v knihovně umístěných. Poslední kapitola pojednává o pozůstalosti Karla Čapka v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a zabývá se rozbořem jeho rukopisů. Text doprovází fotografická příloha osobní knihovny, rukopisů a vybraných knih z Čapkovy knihovny. V závěru jsou shrnuty získané poznatky. [Autorský abstrakt].

Klíčová slova

Čapek Karel (1890-1938), čeští spisovatelé - 20. století, literární život, osobní knihovny, literární tvorba, četba

Obsah

<u>Obsah.....</u>	<u>11</u>
<u>Předmluva.....</u>	<u>11</u>
<u>Úvod.....</u>	<u>7</u>
<u>Život Karla Čapka.....</u>	<u>8</u>
<u>Dětství, mládí a studium (1890-1920).....</u>	<u>8</u>
<u>Spisovatel Karel Čapek (1920-1938).....</u>	<u>10</u>
<u>Karel Čapek - čtenář.....</u>	<u>12</u>
<u>Dětská a studentská četba.....</u>	<u>13</u>
<u>Četba beletrie a poezie.....</u>	<u>16</u>
<u>Zájem o odbornou literaturu.....</u>	<u>20</u>
<u>Kniha v životě a díle Karla Čapka.....</u>	<u>22</u>
<u>Kniha jako předmět.....</u>	<u>22</u>
<u>Kniha jako dar a inspirace.....</u>	<u>25</u>
<u>Knihy v díle Karla Čapka.....</u>	<u>26</u>
<u>Karel Čapek a papír.....</u>	<u>28</u>
<u>Papír jako podklad pro tvorbu.....</u>	<u>28</u>
<u>Čapkovy rukopisy, sešity, výpisky.....</u>	<u>29</u>
<u>Osobní knihovna Karla Čapka.....</u>	<u>31</u>
<u>Věnování.....</u>	<u>34</u>
<u>Výpisky, poznámky a zadržování.....</u>	<u>34</u>
<u>Zajímavosti.....</u>	<u>35</u>
<u>Pozůstalost v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.....</u>	<u>36</u>
<u>Závěr.....</u>	<u>39</u>
<u>Seznam literatury.....</u>	<u>40</u>
<u>Evidence výpůjček.....</u>	<u>42</u>

Předmluva

Cílem této bakalářské práce je charakterizovat osobní knihovnu Karla Čapka, zachytit jak a co Čapek četl, jeho práci s knihou a okrajově také motiv knihy v jeho díle. Práce se zabývá popisem osobní knihovny a pozůstalosti Karla Čapka v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Popis osobní knihovny a čtenářských návyků vychází z dostupných pramenů a z rozboru samotné knihovny.

Podnět k napsání této práce vzešel z výběrové přednášky „Knihovny osobností kultury“, která je součástí výuky Ústavu informačních studií a knihovnictví na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Z této přednášky jsem vycházela při tvorbě seminární práce „Pozůstalost Karla Čapka a jeho vztah ke

knihám“, která se stala jakýmsi základem pro pozdější zpracování této bakalářské práce.

Vztah Karla Čapka ke knihám a jeho osobní knihovna jsou témata, která dosud nebyla podrobněji zkoumána, a proto pro mě bylo velmi lákavé toto téma zpracovat. Osobnost Karla Čapka je zajímavá nejen z literárního, ale i z knihovědného hlediska. Doufám, že tato práce umožní zájemcům nahlédnout do dosud neznámých okolností v životě spisovatele, od jehož úmrtí uplyne letos v prosinci 70 let.

Chtěla bych poděkovat především své vedoucí bakalářské práce Mgr. Blance Vorlíčkové za cenné připomínky a společný čas strávený při zpracování Čapkovy osobní knihovny. Dále děkuji panu PhDr. Richardu Khelovi, CSc. za pomoc při zpracování a také paní Soně Scheinpflugové za to, že nám umožnila ke knihovně přístup.

Bakalářská práce je tvořena 41 stranami a 13 stranami příloh. Součástí práce je seznam použité literatury, který je seřazen abecedně podle záhlaví. Záznamy jsou strukturovány dle normy ISO 690.

Úvod

Karel Čapek je jednou z nejvýznamějších osobností české literatury 20. století. Je spisovatelem, jehož díla dokáže vyjmenovat již žák základní školy. Bohužel je však vnímán většinou jako povinná školní literatura a málokdo čte jeho knihy ve svém volném čase.

Tato bakalářská práce by měla pomoci představit Karla Čapka nejen jako historickou osobnost dějin české literatury, ale také jako velice všestranného člověka a čtenáře.

Hlavním pramenem k této práci byly zejména publikace Karla Čapka („O umění a kultuře“, „Listy Olze“, korespondence), ale také vzpomínkové publikace jeho přátel a příbuzných - hlavně Karla Scheinpfluga, Olgy Scheinpflugové, Heleny Čapkové a Otakara Vočadla.

Dalším pramenem pro tuto práci byla analýza Čapkových rukopisů v Literárním archivu Památníku národního písmenictví a především podrobné zpracování celé osobní knihovny Karla Čapka, ke které nám byl umožněn přístup. Bylo zpracováno všech 2000 svazků převážně monografií, které tvoří poměrně komplexní celek osobní knihovny tohoto spisovatele. Vzhledem k omezenému rozsahu se bakalářská práce zaměřuje pouze na nejzajímavější knihy a na ty publikace, o kterých se zmínil v textu buď sám Karel Čapek nebo jeho přátelé a příbuzní. Při zpracování osobní knihovny byla věnována pozornost především věnováním, podpisům, poznámkám a zatrháváním v knihách.

Bakalářská práce je tvořena šesti kapitolami obsahujícími citace a příklady Čapkovy četby a jeho vztahu ke knihám. Tyto citace jsou uvedeny kurzívou, názvy děl v uvozovkách. Rozsah podkapitol byl zvolen s ohledem na studijní materiály a počet stran bakalářské práce.

Život Karla Čapka

Není snad ani možné pojmut v několika odstavcích celý život spisovatele a člověka, který se tolik zajímal o celý svět, chtěl všechno vidět, zažít a vyzkoušet. Přesto je vhodné uvést alespoň hlavní životní mezníky, neboť se vztahují k Čapkovu zájmu o knihy.

Dětství, mládí a studium (1890-1920)

Karel Čapek se narodil 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích, po Heleně a Josefovi jako třetí dítě Boženy Čapkové, rozené Novotné, a lékaře Antonína Čapka.

Půl roku po Karlově narození se celá rodina přestěhovala do nedaleké Úpice, kde sourozenci Čapkovi strávili své dětství a kde Karel navštěvoval v letech 1895 až 1900 obecnou školu. V roce 1900 se k Čapkům po smrti svého manžela přestěhovala babička Helena Novotná. Čapek sám mnohokrát uvedl, že právě ona v něm rozvinula cit pro jazyk. V září 1900 začal Karel v Úpici navštěvovat měšťanskou školu.

Roku 1901 se Karel společně s babičkou přestěhoval do Hradce Králové a nastoupil zde na osmileté gymnázium. Ve čtvrtém ročníku však vstoupil do tajného studentského debatního spolku, díky čemuž byl na konci školního roku 1904-1905 ze studií vyloučen.

Odešel proto do Brna, kde mu jeho sestra Helena našla pronájem, aby zde pokračoval ve studiu na Prvním českém gymnáziu. Když Karel dokončil šestý ročník tohoto gymnázia, Čapkovi rodiče prodali dům v Úpici a přestěhovali se společně se syny a babičkou Novotnou do Prahy, kde Karel nastoupil na Akademické gymnázium a kde roku 1909 s vyznamenáním maturoval. Na podzim téhož roku vstoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku a roku 1915 zde získal doktorát z filozofie. V zimním a letním semestru 1910 - 1911 studoval Karel společně s bratrem Josefem na univerzitě v Berlíně a v Paříži.

V roce 1917 Karel Čapek hledal to správné zaměstnání, které by mu poskytlo dostatek svobody pro tvůrčí psaní. V lednu 1917 žádal o místo asistenta v oddělení

historické archeologie zemského muzea v Praze, nebyl však přijat. Proto požádal o místo bezplatného dobrovolníka v muzejní knihovně, aby získal potřebnou knihovnickou praxi. V březnu 1917 Karel nastoupil jako vychovatel Prokopa Lažanského v zámku v Chýších u Žlutic, zároveň byl přijat od 1. září 1917 na místo dobrovolníka do knihovny dnešního Národního muzea. Díky závazkům u Lažanských nastoupil Karel Čapek do knihovny až 5. října a pracoval zde do 18. října, tedy pouhých 14 dní. Dostal totiž lákavější nabídku placeného zaměstnání v redakci Národních listů, kam nastoupil společně se svým bratrem Josefem.

K zaměstnání v knihovně Národního muzea se již Čapek nevrátil, i když původně žádal pouze o dočasné přerušení a měl zájem v práci pokračovat, jak dokládá Čapkův dopis muzejnímu výboru. *„Počátkem tohoto měsíce nastoupil jsem s laskavým svolením slavného výboru bezplatnou praxi v muzejní knihovně. Nyní mi nepředvídaně byla učiněna nabídka, abych vstoupil do redakce Národních listů. Poněvadž tento nový úkol vyžádá si aspoň pro první dobu zapracování všech mých sil, prosím slavný výbor, aby mi povolil pro tento čas přerušit praxi v knihovně muzejní, jakož i vrátit se k ní, jakmile po nabytých zkušenostech budu moci spojit obě tyto práce.“* [BAŤHA,1963]

Jak dokládá sestra Helena, práce v knihovně však nebyla pro Karla Čapka to pravé. *“Pracoval tam za pár korunek; ale bylo tam alespoň teplo mezi nespočetnými knihami. Jenže se vracel domů nesmírně zmožen a unaven; nebylo maličností pro jeho bolavý nemocný hřbet lézt stokrát za den po žebříku do regálů a snášet, vynášet a zařazovat hory učení.“* [ČAPKOVÁ,1986]

Sám Karel Čapek se o své knihovnické práci vyjadřuje nepříliš lichotivě v článku „Kam se dějí knížky“. *“I já, byv kdysi ztracenou existencí, jsem nastoupil místo v jedné knihovně. Byla to kariéra velmi krátká a neúspěšná, vydržel jsem tam jenom čtrnáct dní. Přesto mohu prohlásit, že obvyklá představa o životě bibliotéckém neodpovídá skutečnosti. Lidé si představují, že takový knihovník po celý den leze po žebříku nahoru a dolů jako andělé ve snu Jákobovu a snáší na svůj stůl tajemné, téměř kouzelnické folianty, vázané ve vepřové kůži a plné poznání dobrého i zlého. Tedy věc vypadá poněkud jinak, takový bibliotécký nemá vůbec s knihami co dělat, leta potud, že změří jejich formát, napíše na ně numero a pokud možno krasopisně opíše jejich titul, například : Zaorálek, Felix Jan : O mšici krvavé, jakož i způsobu, jak jí čeliti a ji potírati a jak chrániti naše ovocné*

stromoví ode všech škůdců, se zvláštním vztahem k okresu mladoboleslavskému. Stránek 17. Vlastním nákl. Mladá Boleslav, 1872. Na jiný lístek napíše : Mšice krvavá. Vide O m. k., jakož i o způsobu, jak jí čeliti atd. Na třetí lístek : Ovocné stromoví. Vide O mšici krvavé atd. Na čtvrtý lístek : Mladá Boleslav. Vide O mšici krvavé atd., se zvláštním vztahem k okresu mladoboleslavskému. Pak se to ještě napíše do jakýchsi tlustých katalogů a potom tu knížku sluha odnese a zastrčí do regálu, odkud už nikdy nebude vyňata. Toho všeho je třeba, aby kniha byla na svém místě.” [ČAPEK,1986] Z tohoto úryvku lze odvodit, že Karel Čapek během své krátké práce v knihovně vytvářel katalogizační lístky, nicméně také to, že mu tato práce nepřinášela žádné uspokojení.

Spisovatel Karel Čapek (1920-1938)

Rok 1920 byl rokem odchodu bratří Čapků z redakce Národních listů¹ a zároveň rokem vydání Čapkovy světově proslulé hry „RUR“.

V roce 1921 nastoupil Karel s bratrem do redakce Lidových novin, kde působil až do konce svého života.

Během první světové války se Karel Čapek věnoval překládání moderní francouzské poezie. Tyto překlady vyšly poválečně v roce 1920 pod názvem „Francouzská poezie nové doby“. Obsahovaly celou moderní poezii, přičemž nejvýznamnější je překlad Apollinairova „Pásma“ (1919).

Válečné prožitky silně ovlivnily první samostatná díla Karla Čapka, soubor povídek „Boží muka“ (1917) a „Trapné povídky“ (1921). Přejdem k dalšímu tvůrčímu období se stala komedie „Loupežník“ (1920).

Od 20. let se Čapek věnoval utopistickým románům a dramatům. Všechna tato díla pojednávají o převratných vynálezech a jejich neblahých důsledcích pro lidstvo. Tato problematika se objevuje v již zmíněném dramatu „RUR“ (1920), ve společných dílech bratří Čapků „Ze života hmyzu“ (1921) a „Adam stvořitel“ (1927), v komedii „Věc Makropulos“ (1922), v románu „Továrna na Absolutno“ (1922) a „Kratit“ (1924), který zároveň odhaluje Čapkovy nejvnitřnější duševní pochody.

Ve dvacátých letech působil Čapek krátce také jako dramaturg Městského divadla Královských Vinohrad.

---

¹ Bratři Čapkové odešli z redakce Národních listů z důvodu politických neshod.

Čapek podnikl cesty do Itálie, Anglie a Španělska. Své bohaté zážitky z těchto cest přenesl věrně do cestopisných fejetonů „Italské listy“ (1923), „Anglické listy“ (1924), „Výlet do Španěl“ (1930) a „Obrázky z domova“, které ale vyšly až roku 1953 po Čapkově smrti.

Roku 1924 zavedl Karel Čapek ve svém domě na Vinohradech pravidelné páteční schůzky tzv. pátečníků, kde se scházely kulturní a politické osobnosti té doby. Patřili mezi ně kromě bratrů Čapků např. Edvard Beneš, František Langer, Eduard Bass, František Peroutka, Karel Poláček, Vladislav Vančura, T. G. Masaryk i Jan Masaryk, ale i méně známé osobnosti - např. Čapkův švagr Karel Scheinpflug.

V roce 1925 založil Čapek na podnět Otakara Vočadla, anglisty a literárního vědce, československou odbočku mezinárodní spisovatelské organizace Penklub, jejíž byl zvolen předsedou. Byl také zvolen členem Literárního odboru IV. třídy České akademie věd. Členství však odmítl, protože bylo upřeno podle něj mnohem významnějším literátům - Fráňovi Šrámkovi, Petru Bezručovi a Karlu Tomanovi. V té době se rozvíjelo Čapkovo přátelství s prezidentem nové republiky, ze kterého později vznikly tři díly „Hovorů s T. G. Masarykem“ (1928-1935).

V červnu 1926 Čapek uveřejnil článek „Čeští spisovatelé - proč mlčíte“ jako odpověď na Manifest českých fašistů k spisovatelům.

Na Silvestra 1926 uspořádal Čapek místo pátečnické schůze silvestrovský večer za přítomnosti T. G. Masaryka. Adresoval mu novoroční koledu, kterou četli tři herci Národního divadla přestrojeni za představitele tří politických stran: A. Švehlu, K. Kramáře a J. Šrámka. Během ledna a března 1927 se Čapek musel bránit kampani v tisku kvůli tomuto silvestrovskému večeru, která byla vyvolána večerníkem Národní Demokracie. Hájil se nejdříve v tisku, následně žalobami na Národní listy, Národ a List Čech. Tato štvavá kampaň ho inspirovala k napsání „Skandální aféry Josefa Holouška“.

Roku 1927 napsal hru „Adam stvořitel“, za kterou dostal státní cenu za dramatické dílo. Z beletrie jsou v té době vzniklé a čtenářsky velmi oblíbené „Povídky z jedné a z druhé kapsy“ (oboje 1929), „Zahradníkův rok“ (1929) a „Dášeňka čili Život štěněte“ (1933) doplněná roztomilými autorovými kresbami.

Ve třicátých letech byl Karel Čapek znovu zvolen předsedou Penklubu. V červnu 1931 se zúčastnil celosvětové konference Penklubu v Haagu a po jejím ukončení cestoval po Holandsku. Tuto cestu opět přenesl do cestopisných vzpomínek jako dílo „Obrázky z Holandska“ (1932). V březnu 1932 přestoupil

společně s bratrem Josefem od zkrachovalého nakladatelství Aventinum k nakladatelství Fr. Borový.

V srpnu 1935 se Karel Čapek po patnáctileté známosti oženil na vinohradské radnici s Olgou Scheinpflugovou. Jeho švagr Josef Palivec mu věnoval k doživotnímu užívání usedlost Strž ve Staré Huti u Dobříše, kterou si Čapek velmi oblíbil a trávil tam každou volnou chvíli.

Čapka jako zvědavého člověka, který se zajímal i o politické dění, hodně ovlivnily události druhé poloviny 30. let. V lednu 1934 podepsal výzvu spisovatelů, umělců a vědců na pomoc dětem strádajícím za hospodářské krize. V listopadu téhož roku podepsal protest Obce československých spisovatelů proti organizovaným fašistickým výtržnostem. Odmítl stát se po H. G. Wellsovi předsedou světové federace Penklubů.

Další cesty po Skandinávii, Rakousku, Švýcarsku a jižní Francii podnikl společně s manželkou Olgou a přáteli. Z cest po Skandinávii vzniklo dílo „Cesta na sever“ (1936).

V roce 1938 Čapek veřejně vystupoval proti fašismu a odmítl nabízenou emigraci do Anglie, cítil se být spjat s osudem českého národa. Před fašismem varoval také v románech „Válka s mloky“ (1936), „První parta“ (1937) a v divadelních hrách „Bílá nemoc“ (1937) a „Matka“ (1938).

Po mnichovské konferenci byla proti němu vedena nenávistná kampaň na stránkách pravicového tisku. Poslední kniha „Život a dílo skladatele Foltýna“ zůstala nedokončena, Karel Čapek 25. prosince 1938 ve věku nedožitých čtyřicetidevíti let podlehl zápalu plic.

Karel Čapek - čtenář

At' už si vybavíme jakékoli české nebo zahraniční spisovatele, zdá se nám být samozřejmostí, že literatura, knihy a četba měly v jejich životě důležitou roli. Nejinak je tomu u Karla Čapka. Knihu u něho můžeme vnímat jako inspiraci pro literární tvorbu nebo prostou zábavu pro trávení volného času. Přestože Čapek se o svém vztahu k četbě zmiňuje pouze namátkou, knihy ho provázely celým životem.

Dětská a studentská četba

Karel Čapek se pohyboval již jako dítě v kulturním prostředí, jeho matka sbírala lidové říkanky, pověsti, pohádky a písně, ráda četla Shakespeara i české básníky. Také podněcovala zájem dětí o knihy hlasitým předčítáním svých oblíbených autorů. Otec pořádal ochotnická představení, četl Dickense, Scotta, Coopera a Marryata. Oba rodiče u svých dětí četbu podporovali, knihy byly v jejich rodině častým dárkem. Dětská četba Karla Čapka byla tedy ovlivněna čtenářskými zájmy jeho otce, doktora Antonína Čapka. To dokládá i skladba knihovny Karla Čapka, ve které dnes můžeme najít několik knih s razítkem „MuDr. Antonín Čapek“. (Příloha č. 1 a č. 2)

Helena Čapková popisuje otcovu knihovnu jako poměrně rozsáhlou co do počtu knih i skladby autorů. Knihovna hrála v jejich domácnosti důležitou roli. *„Mohutná, třídílná - ten ohromný ořech, z něhož byla udělaná, našel a koupil si kdesi sám a mistr truhlář se něco napotil, než ji tak bohatě římsami vyzdobil a úchvatně vyleštil do pěkného třpytu. Byla plná knih už ve Svatoňovicích a později dvěma i třema řadami přecpaná do nemožnosti. A bylo v ní všechno; klasikové čeští i němečtí, Shakespeare v krásném vydání, celá Němcová, vše, co vyšlo od Nerudy, Jiráska i Třebízského, celá knihovna Koberova, Čech, Vrchlický, verše i próza světových autorů. Dickense četl obzvláště rád, i starého Marryata, měl hodně monografií uměleckých i etnografických a přírodovědných, bezpočet svazků vybrané četby a doplňoval je neustále. Sám krajně odříkavý, pracovitý a šetrný, za knihy nikdy nelitoval peněz a spolu s maminkou dlouho do noci čítávali.“* [ČAPKOVÁ,1986]

Helena Čapková také vzpomíná, že v dětství s bratry prohlížela kalendáře, Holubovy „Cesty po Africe“ s obrázky a také babiččin „Egyptský snář“. Nejmladší Karel si často prohlížel různé dětské obrázkové knížky, do kterých mu nahlíželi i starší sourozenci. Kromě knih měli každý svůj vlastní dětský časopis - Karel „Malé noviny pro děti“, Josef „Malého čtenáře“ a Helena „Květy mládeže“.

Josef a Karel měli v dětství společnou četbu. Prvními knížkami pro ně byla dětská obrázková leporela, obrázkové kalendáře, pohádky Boženy Němcové a K. J. Erbena. Pohádky pro něj musely mít význam i v dospělosti, jelikož nejen v mládí sbíral pohádky z různých koutů světa, což nám dosvědčují monografie

v jeho knihovně - například pohádky německé, ruské, čínské, islandské, indiánské, indické, eskymácké, malajské. (Příloha č. 3 a 4)

Karel své dojmy ze čtení exotické četby vylíčil krátce v dopise Věře Hružové roku 1922. „*Mám zase novou lásku, a sice černošské povídky, jsou takové dětské a prosaické, výsměšné a naivní, má to kus rabelaisouštiny a ani ždibet lyriky; je v nich rozkoš ze lhaní a ohromné nadšení pro mazanost a lstivost; nu, velmi zajímavá psychologie.*“ [ČAPEK,2000]

První knihou, o které se Karel Čapek zmiňuje v předmluvě Krakonošovy zahrady, je jakýsi „Obrázkový přírodopis“, který mu byl prvním pramenem k poznání světa. Další knihou, která na Karla silně zapůsobila, byly „Osudy nalezence“ od francouzského spisovatele Hectora Mallota. Podle Olega Maloviče² měl rád také Tolstého dílo „Vojna a mír“.

Později bratři Čapkové rádi četli Kiplinga, Poa, Wilda, Strindberga, Garborga, Baudelaira, Huysmanse, Stevensona, Swifta, Gogolovy povídky a „Sherlocka Holmese“ A. C. Doylea. K některým knihám se během dětství i často vraceli - patřily k nim zejména knihy K. Maye, Defoeův Robinson, Cooperův „Poslední mohykán“ a „Tajuplný ostrov“ J. Vernea. Společnou zálibu měli bratři také v cestopisné literatuře, zvláště ve čtení o Eskymácích, výzkumných cestách a objevitelských výpravách polárních badatelů.

Společnou knihou sourozenců Čapkových byly také Jiráskovy „Staré pověsti české.“ Karel zachytil svůj čtenářský zážitek z knihy v předmluvě k anglickému vydání výboru z Jiráskových pověstí (Stories and Legends of Old Prague, London 1931). „*Četl ji v osmi nebo devíti letech na stromě, opásán dřevěným mečem, a zaujatě se vžíval do všech jejích jednotlivých postav. „Podnes se nemohu,“ píše o tom, „plně smířit s představou, že Staré pověsti české napsal starý pan Jirásek; spíše mám dojem, že se opravdu přihodily, a to dokonce za mého osobního účastenství.*“ [HALÍK,1963]

Karel Čapek četl v dětství na nejrůznějších místech, nejčastěji a nejraději v koruně jasanu otcovy zahrady. Dobrodružné a cestopisné knihy četl venku na stromě, složité a zakázané knihy vleže na břiše pod postelí. „Chaloupku strýčka Toma“ si přečetl v trámoví půdy a „Tři mušketýry“ na kůle v plotě. Silný čtenářský zážitek z jakési knihy dokonce zažil skrčen na nejvyšší příčce žebříku.

---

² Oleg Malevič- ruský literární vědec a historik

Odlišit četbu mládí a dospělého spisovatele není až tak jednoznačně možné, protože Karel Čapek již v mládí četl beletrii, která by se dala považovat za četbu pro dospělé. Díky knihovně svého otce se setkal se všemi významnými spisovateli českého písemnictví. Již v prvních ročnících osmiletého gymnázia četl K. Havlíčka Borovského, Hlaváčka, Nerudu, Dumase, Neumanna, Dyka, Huga a Gorkého. Kromě české a německé belerie nacházel mladý Karel v otcově knihovně také básnická díla a monografie z různých oborů. Karel s Josefem tajně četli i některé otcovy lékařské knihy, z nichž nejvíce vzpomínají na „Soudní lékařství.“

V mládí Karel i Josef Čapek doporučovali četbu lidem ve svém okolí, převážně dívkám. „... doporučovali Hermíně Bergerové (*Obráz Doriana Graye od Oscara Wilda, Huysmansovo Naruly, Péladanovo Zsvěcení do tajemství citů*). Týmž extravagantním vkusem šokoval i Karel Čapek spolužáky. Jeden z nich vzpomíná, jak se Karel podivil, že on čte všelijakou „veteš“, a přinesl mu *Kabinet voskových figur Gustava Meyrinka*.“ [MALEVIČ,1999]

Karel si v dopisech Anně Nepeřené stěžoval na nevzdělanost většiny děvčat a chtěl ji aktivně řešit založením knihovny, kde by si i děvčata půjčovala knihy. „Vždyť by to bylo tak krásné, kdyby se mi to podařilo, a tak záslužné, kdyby i jen jediná čtenářka vyrostla v těch mých intencích.“³ Píše Anně také o své dětské četbě. „*Moje literatura v těch polodětských letech byla : Neruda, Dumas, Hugo - pod takovými vlivy se moje duše příliš předčasně a příliš neobyčejně rozvila...*“⁴

Není zcela jasné, jestli Čapek během svého života navštěvoval také veřejnou knihovnu, je to však pravděpodobné. Knihy si kupoval z drobného kapesného už v mládí, avšak o návštěvě veřejné knihovny jsem našla pouze dvě zmínky.

„*S Hermínou a její kamarádkou Eliškou se setkávali v tanečních a v městské knihovně.*“ [MALEVIČ,1999]

Sestra Helena vzpomíná na společné návštěvy německé půjčovny knih v Brně. „...ošidila jsem svůj malý měsíční paušál o pár korun a předplatila se potají v německé soukromé půjčovně, která pro brněnské Čechy byla „tabu“; hezké pak bylo, když jsme s pocitem smrtelného nebezpečí tam v šeru s Karlem vklouzli; vždyť nás nesměl nikdo vidět. A doma pak šups schovali jsme knihy pod polštáři. Jaké poklady jsme si tehdy nosívali! ... v regálech tápající ruka našla Hamsuna, Ibsena, Jacobsena, Garborga, Strindberga, Lagerlöfovou a jiné; z Němců zas Rilka,

³ Z korespondence Karla Čapka Anně Nepeřené z roku 1905, uchovávané v Literárním archivu Památníku národního písemnictví

⁴ Tamtéž

Dehmela, Hofmannsthal, Thomase Manna, jejichž první díla právě vyšla.“ [ČAPKOVÁ,1986]

Karel Čapek byl sám přesvědčen, že na jeho tvorbu měla velký vliv dětská četba, převážně anglická literatura a jistě také Nerudovy fejetony. „*Myslím, že největší literární vliv na mě měla dětská četba, lidový jazyk a latinská próza; potom všechno dobré i zlé, co jsem kdy četl.*“ [MALEVIČ,1999]

Četba beletrie a poezie

Anglická literatura provázela Karla Čapka i dále celým životem. Měl rád Chestertona, Wellse, Shawa, se kterými se později také spřátelil za pobytu v Anglii v roce 1925.

Čapkův vztah k dílu Chestertona vyjadřuje úryvek z dopisu Čapka Chestertonovi v zimě roku 1924. „*Je právě Štědrý den; moji přátelé mi věnovali několik Vašich knížek a nemohu Vám nepoděkovat za útěchu a uspokojení, které jsem tam našel jako už tolikrát. Buďte požehnán, Chestertone.*“ [VOČADLO,1995]

Britští spisovatelé však nebyli jedinými z Čapkových slavných přátel. Na návštěvu k němu ze zahraničí přijel Tolstoj, Feuchtwanger, bratři Mannové a Galsworthy.

Karel Čapek četl Dickense, Jacka Londona, Henryho Jamese. Podle O. Scheinpflugové také obdivoval díla Vildraca a Apollinaira. O. Vočadlo se zmiňuje, že měl Čapek v knihovně jezerního básníka Wordswortha a Keatse, Whitmanova „*Stébla trávy*“ a „*Vyhledky demokracie*“. V knihovně se opravdu nachází jedna kniha od Wordswortha („*The shorter poems*“), stejně tak jedna od Keatse („*The Poems*“). Obě anglické knihy stojí v jedné polici vedle sebe pod přírůstkovými čísly 242 a 243. Whitmanova „*Stébla trávy*“ se v knihovně nacházejí dokonce dvakrát. Jednou v angličtině pod přírůstkovým číslem 240 a podruhé v češtině pod přírůstkovým číslem 1428. Podle vzhledu knihy četl zřejmě více české než anglické vydání. „*Vyhledky demokracie*“ se v knihovně nenachází.

Z Anglie si Karel Čapek žádal od O. Vočadla eseje od Shawa, Charlese Lamba a J. C. Squirea. Helena Čapková se zmiňuje, že z francouzské poezie ho vedle Apollinaira zaujal také Tristan Corbière.

Karel Čapek se přátelil samozřejmě i s českými spisovateli - Jiřím Wolkerem, Vítězslavem Nezvalem, S. K. Neumannem, Otokarem Březinou, Václavem Vančurou a především Fráňou Šrámkem. Měl rád české básníky, vážil

si díla Karla Tomana, Jaroslava Seiferta, Františka Halase, Josefa Hory. Některá jejich díla měl v knihovně, ale hlavně je pečlivě četl: „*Když vyšlo 52 hořkých balad věčného studenta Roberta Davida a na pátku se rozpředla debata o tom, kdo je autorem těchto mistrovských veršů, prohlásil Čapek ihned proti názoru jiných, že „to je samozřejmě Nezval, takhle to nikdo jiný nedokáže“ a také hned o tom napsal článek do Lidovek.*“ [SCHEINPFLUG,1991]

Čeští spisovatelé byli také účastníky pravidelných pátečních schůzek v Čapkově vile. Mezi první hosty patřili Fráňa Šrámek, František Langer, Karel Poláček, Vladislav Vančura, Jaroslav Durych, Ferdinand Peroutka a Josef Čapek. Později na schůzky docházeli Adolf Hoffmeister, Eduard Bass, Otokar Fischer, Otokar Vočadlo a další.

Z českých autorů měl dále Čapek rád Aloise Jiráska, Jiráskovu povídku „Na Krvavém kameni“ považoval za vrchol české povídky, nejspíše kvůli silnému dojmu, který na Čapka učinila v mládí. Proč na něj tak silně zapůsobila však vysvětlit nedokázal. Stejně tak měl rád Stendhalův román „Červený a černý“, který ale od mládí nechtěl číst, protože měl strach, že už by se mu tolik nelíbil. Podobně nechtěl znovu číst díla oblíbeného Marryata ani „Šotkova kouzla“ od R. Kiplinga.

Čapek si vážil Poláčka, velmi ho zaujalo dílo Ivana Olbrachta „Golet v údolí“, podle Olgy Scheinpflugové jím byl okouzlen ještě několik dní po přečtení a považoval ho za světovou událost.

Olga zachytila ve svých vzpomínkách „Živý jako nikdo z nás“ jak Čapkův čtenářský vkus, tak i skladbu jeho knihovny.

„*Proč se zlobit na dojemnou Dámu s kaméliemi,*“ *zauvažoval s půlčičkou cigarety v ústech a usmíval se, jako by si vzpomněl na své první dojmy, „kdo z nás, kteří se pereme s nesnadností a hořkostí látek, by ji nezatoužil napsat?“ V té chvíli to byl chlapec milující Stendhala, bratr druhého chlapce Josefa, jemuž nesměli chybět v dobře probrané knihovně věční Tři mušketýři.*“ [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]

“Dáma s kaméliemi“ se v Čapkově knihovně nevyskytuje, avšak Dumasovi „Tři mušketýři“ ano. Karlův oblíbený román „Červený a černý“ od Stendhala se podle jejích vzpomínek nachází podepsaný v knihovně Josefově, kdežto Karel má v knihovně Josefovy „Tři mušketýry“. Tuto domněnku nemohu potvrdit ani vyvrátit, neboť v knihovně se vyskytuje více dílů tohoto Dumasova románu, avšak žádný

z nich není podepsaný Josefem - mají v sobě pouze natištěno razítko otce Antonína Čapka. (Příloha č. 1)

Karel Čapek také velmi rád četl francouzskou poezii - Baudelaira, Verlaina a Rimbauda. V jeho knihovně se však nacházejí pouze dvě knihy od Baudelaira - „Květy zla“ ve francouzštině a „L'art romantique“.

Na svém letním sídle ve Strži měl Čapek ve své pracovní knihovnu pro své hosty. Její popis se dochoval ve vzpomínkách Karla Scheinpfluga. *„Vešlo se do ní pár set svazků. Asi polovici zabíraly svazky děl po starém doktoru Čapkovi, vesměs hodnotná literatura z minulého století, všecko pečlivě svázané v důstojných černých vazbách, zbytek skříně byl pak zaplněn novou, živou literaturou, kterou přivezli Karel a Olga, takže bylo vždycky z čeho si vybrat. Mimo hodnotnou literaturu byly v knihovně také detektivky, které vozili návštěvníci, aby se zajistili pro případ špatného počasí; po těch bývala největší poptávka.“* [SCHEINPFLUG,1991]

Hosté měli nejraději detektivky, a i Čapek je měl rád, byl však náročným čtenářem. Detektivky pro něj musely mít pěknou záhadu, přijatelné logické vysvětlení a nesměly být příliš jednoduché. Neměl rád detektivky z tzv. „vyšší“ společnosti a špionážní romány. Nejoblíbenější detektivkou mu byl zřejmě „Pes Baskervillský“, jelikož na svých cestách po Anglii dokonce navštívil místa, kde se děj knihy odehrává.

Četba detektivek byla pro Čapka uvolněním, četbou pro volné chvíle, jak dokazuje také úryvek z dopisu Věře Hružové. *„Žiju uprostřed krveprolití; čtu totiž detektivky. Je to neobyčejně posilující a uklidňující.“* [ČAPEK,2000]

Sám Čapek se o četbě detektivek rozepisuje v článku „O detektivkách“ z roku 1932. *„Někdy toho člověk potřebuje; někdy pocituje, že veškerá vážná a vysoká literatura je nějak krutá, smutná a sedmibolestná, neboť mu fatálně připomíná jeho vlastní život. A tu sáhne po něčem jiném, co by ho dobrodružně provedlo temným lesem hodin, to, po čem sáhne, už bohuže nebudou Děti kapitána Granta ani Syn lovce medvědů; bude to detektivka.“* [ČAPEK,1986]

Ze vzpomínek neteře bratří Čapků, Heleny Koželuhové, je patrné, že Čapkové měli vliv na četbu svých příbuzných. *„Moje sestra četla v nábožném napětí a se svírajícím se srdcem vzrušující dobrodružství dvou líbezných sester Cory a Alice a posledního Mohykána. Vyprávěla o tom plna rozechvění před strýci, kteří projeví hluboký a líčený zájem a pak se znovu ptali, co je nového s tou courou a palicí. To bylo jistě výchovné a patrně jsme vynechaly zásluhou strýců ve svém*

vývoji laciné, nevkusné a řvavé sentimentality a naučily se smyslu pro humor.“
[KOŽELUHOVÁ,1995]

Roku 1925 napsal Karel Čapek v Lidových novinách článek „Kterak se čtou knihy“. Je pravděpodobné, že vycházel ze svých čtenářských zkušeností. Podle tohoto článku chápe četbu jako odpoutání se od vlastní tělesnosti a proto je třeba si na čtení sednout nebo lehnout co nejpohodlněji, aby se čtenář mohl soustředit na obsah knihy. Na rozdíl od dětství dával později při čtení přednost pohodlí. *„Proto většina lidí čte například v posteli. Není to proto, že čtení je náklonnost povalečů, nýbrž proto, že povalování je náklonnost čtenářů. Čtenář v tramvaji se pověsí těžce na držadlo jako zralá a sladká hruška. Čtenář ve vlaku má tendenci položit* *nohy* *na protější sedadlo nebo na klín svých spolucestujících. U některých lidí pohovka, otoman, sofa nebo chaise longue vyvolává představy milostné; ve mně tyto blahobytné předměty vyvolávají představy čtenářské.“* [ČAPEK,1985]

Dále považuje Čapek četbu za činnost svrchovaně nespolečenskou a proto je třeba pro čtení vyhledávat samotu, neboť čtoucí člověk je protivný tomu, kdo zrovna nečte. Pokud však přesto někdo touží číst ve společnosti, předčítá knihu nahlas ostatním. Dále rozlišuje, která denní doba se hodí ke čtení knížek nebo novin. Ráno je ideální doba pro čtení novin, avšak vůbec se nehodí ke čtení knih. V poledne po obědě se čtou nejlépe revue, kdežto kniha je záležitost večerní nebo noční.

Pro odpočínutí doporučuje Karel Čapek číst dlouhý román, nejlépe dobrodružný nebo mořeplavecký. Při lehké nemoci je pro něj nejlepší číst něco vzrušujícího a napínavého - tedy detektivky. Při chronické nemoci však vystřídá detektivku za něco více povzbuzujícího, například Dickens a Gogol. Oblíbenou letní četbou jsou staré kalendáře a časopisy, pro zimní dlouhé večery se hodí tlusté romány. Knihy se mohou číst i vleže, kdežto poezie pouze v sedě. Za chůze lze číst noviny, cestovního průvodce nebo poslední kapitoly rozečteného románu. V neděli se čtou eseje a *„díla klasická, jež číst je, jak se říká, povinností každého vzdělance; vůbec nedělní četba je trochu jako konání ctnostného skutku, kdežto četba dne všedního se podobá spíše nějaké prostopášnosti, řekněme obžerství.“*⁵
[ČAPEK,1986]

---

⁵ Z článku „Kdy se co čte“ z roku 1927

Zájem o odbornou literaturu

Vše, o čem se Čapek ve svých dílech zmínil, chtěl mít ověřeno odbornou četbou. A tak četl literaturu z různých oborů zřejmě více než beletrii. „Ve své knihovně měl převážně odborná díla z filosofie, politiky, historie, sociologie, zeměpisu, přírodních věd, encyklopedie, sbírky pohádek z celého světa, legendy přírodních národů, hlavně černošské, tedy většinou knihy, které potřeboval pro svoji tvorbu, a pak ovšem knihy s dedikacemi a svazky autorů, které rád četl za mladých let.“ [VOČADLO,1995]

Při zpracování Čapkovy knihovny pro účely své bakalářské práce jsem se sama mohla přesvědčit, že mnohé tyto knihy Karel Čapek v knihovně opravdu má. Podrobněji je složení knihovny rozebráno v 6. kapitole : Osobní knihovna Karla Čapka.

Karel Čapek se dále zajímal i o biologii, chemii, fyziku, medicínu a historii. Čapkův vztah k této odborné literatuře popisuje výstižně Olga Scheinpflugová : „Nebylo literatury od černošských pohádek až po moderní dobu, kterou by byl nečetl, a nebylo vědy, která by ho nebyla zaujala a které by, jak říkal, spisovatel nepotřeboval znát.“ [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]

Odbornou literaturu si Karel Čapek také nechal posílat z Anglie od Otakara Vočadla. „Dále jsem Vás chtěl pokorně poprosit, zda byste mi nemohl laskavě opatřit některé anglické knihy a sice : Bertrand Russell, *The ABC of Relativism* (nikoliv *of Atomism*). Dále z edice Kegan Paula *The Future of Machines* (nebo *Industry*), *The Future of Medicine*, *The Future of Biology* a ještě některé jiné z téže edice, krom *Budoucnosti ženy* a *Budoucnosti poezie*, protože tyto věci zaručeně žádnou budoucnost nemají. Však Vy už znáte, co mne tak zajímá.“ [VOČADLO,1995]

Zajímavostí je, že když Karel Čapek psal nějaké dílo, vše potřebné si zjistil předem, ale během psaní již nic nečetl, aby to neovlivnilo jeho tvorbu.

Přesto byl ve své pracovně doslova obklopen nejen odbornými knihami, které využíval pro svou tvorbu. „Rozhlížíme - li se zpátky po jeho uklizené pracovně, kde to i při vzorném pořádku vždycky vypadalo jako u studenta, který má z toho či onoho předmětu skládat zkoušku. Vidíme jeho vzácnou diskotéku, kterou si pořídil, když hledal po světě prameny lidové hudby, stohy krejcarových pouťových

a jarmarečních sešitků odrhovaček, které sháněl pro svůj Marsyas, české, německé i anglické botanické atlasy, katalogy perských koberců, knihy o grafologii, všechno to, čím ho obohatily koníčky i touha po vědění, které tvořilo živnou půdu pro jeho literaturu. [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]

Knihy z různých oborů byly pro Čapka potřebným zdrojem informací, avšak nejen jediným. Nechtěl mít informace vyčtené pouze z knih, chtěl také vidět a zažít. *“Zajímalo ho palčivě hlavně, jak se co dělá. Toto jak se co dělá bylo vůbec jeho nejdůležitější a nejnaléhavější otázkou, na kterou hledal ustavičně odpověď. Sledoval výrobu papíru, vína, cukru, polní sklizeň i zpracování tabáku, prohlížel si továrny a dílny stejně zvědavě jako přírodu a vědecké knihy.” [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]*

Že Karel Čapek opravdu četl hodně odborných děl a využíval je pro svou práci, se můžeme přesvědčit také ve vzpomínkách Karla Scheipnfluga *“Můj švagr Karel Čapek”*. *“V jeho pracovně, ať v Praze či na Strži, to někdy vypadalo jako v knihkupectví, když mají přejímku zboží. Když ho zaujal nějaký obor, vrhl se do toho po hlavě, s celou vášní svého lačného ducha, věnoval mu svoji houževnatost, úsilí, vtip, všechny vynikající schopnosti svého génia. Když měl dojem, že už to zná, že poznal krásy a záludnosti, techniku a problematiku oboru, spokojen ho opustil, aby studoval zase něco jiného, co zaujalo jeho zvědavost. Proto bylo v jeho knihovně velmi málo beletrie, zato mnoho odborných děl z nejrůznějších oborů a v několika jazycích.” [SCHEINPFLUG,1991]*

I při tvorbě svého románu „Kraťák“ Čapek vycházel z odborné literatury, jak se můžeme dočíst v dopise Věře Hruškové z 16. prosince 1922. *„Román zůstal dosud u kapitoly 11 ½ - představte si, že jsem v něm musel mnoho přeškrtnout; studoval jsem totiž učenou knížku o třaskavinách a shledal jsem, že jsem měl o nich všechno špatně. Bože, ten svět je složitý; člověk si nemůže volně vymýšlet ani tak prostou věc jako je chemie.“ [ČAPEK,2000]*

Že přečetl při psaní „Kraťáku“ nejednu odbornou knihu dokazuje také sestra Helena, které si postěžoval na puntičkářské čtenáře. *„Víš, že by lidé po mně chtěli, abych byl Vševěd? Člověk si nemůže dát dost pozor při psaní. Chemikové mi píšou, že Prokopův Kraťák je vědecký nesmysl. Radil jsem se s odborníky a sám studoval všelicos; ale jsem snad povinen vědět všechno od a do zeta o složení třaskavin? Ale*

oni - do puntíku by chtěli vědět, jak jsem mohl, proboha, dospět k tak naivnímu zázraku“. [ČAPKOVÁ,1986]

Oblíbenou odbornou literaturou byla pro Čapka literatura zahradnická. Česká soudobá literatura se však zabývala užitkovými zahradami, o které bratři Čapkové neměli zájem. Proto objednávali tuto literaturu v cizině, zejména v Anglii a v Německu.

Kniha v životě a díle Karla Čapka

Kniha byla pro Karla Čapka nejen četbou, ale také předmětem, darem a inspirací pro vlastní tvorbu. Přesvědčit se o tom můžeme v následujících podkapitolách.

Kniha jako předmět

Zajímavé jsou postřehy Karla Scheinpfluga zachycující Čapkův vztah ke knihám: *„...Také knihy neschovával, zejména ne beletrii. Přečtené knihy rozdával nebo později vozil na Strž pro potřeby hostí... Čapek mnoho četl a četl s rutinou profesionála. Spoléhaje na svou paměť, nedělal si nikdy v knihách poznámky. Když ho něco zajímalo, poznamenal si to do zvláštního sešitu nebo - jak dělal u zahradnických věcí - na zvláštní kus papíru. Literární historikové hledají proto marně v knihách, které četl, nějaké jeho poznámky.* [SCHEINPFLUG,1991]

Při zpracování knihovny jsem se však mohla přesvědčit, že v některých knihách Čapek drobné poznámky má. Více o nich v 6. kapitole : Osobní knihovna Karla Čapka.

Dokonce bratr Josef doporučoval Karlovi, aby si dělal poznámky v knihách určených pro studium. Dokazuje to Josefův dopis Jarmile Pospíšilové z roku 1912. *„Posílám Vám zatím dvě knihy... Musím také omluvit to, že je tam plno tužkou zaškrtnutých míst; neměl jsem to nikdy rád a vždy mne to zlobívalo, když jsem přišel na poškrtnou knihu. Ale dnes nejsou všechny naše knihy jen pro radost; znamenají většinou studijní materiál, hlavně pro bratra, a já jsem to byl, kdo mu poradil, aby si pozoruhodnější věci, které pozitivně nebo negativně potřebuje pro své studium, označoval přímo v knihách...“* [ČAPEK,1980]

Čapek své knihy také podepisoval. *„Trpělivě podepisoval své knihy; bylo tolik podpisů, tvrdil, že až umře, že budou mít cenu jen ty nepodepsané výtisky.“*

[SCHEINPFLUGOVÁ,1997] Knihy z Čapkovy knihovny nám dokazují, že knihy opravdu podepisoval, avšak nejvíce pouze v rozmezí let 1910 - 1920.

Těšil se z překladů svých knih do cizích jazyků a překladům do japonštiny, brahmštiny nebo hebrejštiny říkal “exoty”.

Otakar Vočadlo plánoval v Anglii ukázat Čapkovi rukopis Dalimilovy kroniky. Očekával od Čapka nadšení, které s ním však Čapek nesdílel. *“V knihovně Trinity College bych byl rád Čapkovi ukázal vzácný rukopis Dalimilovy kroniky. Ale shledal jsem, že ho - jako Wellse - nejvíc zajímala živá přítomnost a nejistá budoucnost. Byl jsem zklamán, ale co bylo konečně přirozenějšího, než že pro autora dvou “atomových” románů - Krakatit právě vyšel knižně a Čapek nám ho přivezl darem - byla Cambridge kolébkou nukleární fyziky a že toužil poznat některého*

z alchymistů Cavendishovy laboratoře...” [SCHEINPFLUG,1991]

Čapek však ve svém životě knihy ani knihovny neopomíjel. I v Anglii si všímal, že knihovna má významné místo v domácnosti, jak po své cestě napsal v dopise O. Vočadlovi. *„Viděl jsem, že největším a nejctihodnějším kusem nábytku v anglické domácnosti není ani piano, ani portréty předků, ani koupací vana, nýbrž knihovna. Knihovna veliká jako celý pokoj a plná jako hora divů, kniha vedle knihy, tlustá a vázaná po nějakých sto let.“* [VOČADLO,1995]

Čapka v Anglii velmi zaujalo, že všechny vydané knihy byly vázané. Brožované knihy začaly v Anglii vycházet až po druhé světové válce. Čapkovi se vázané knihy natolik zalíbily, že požadoval, aby takto vycházely i u nás. Dále požadoval, aby každá kniha měla povinně datum vydání. *„...u knih je nedatování počin trochu nekulturní a velmi zavrženíhodný. U knihy je datum vzniku fakt opravdu historický. Znovu ujišťujeme, že by takovýmto nařízením byl zadarmo a bez obtíží vykonán rozumný kulturní čin.“* ⁶ [ČAPEK,1986]

Karel Čapek si všímal také vzhledu knih, které u nás vycházely, a stěžoval si na jejich nízkou estetickou úroveň. *„Dnešní knihy jsou potištěné papírové hadry - určené méně pro bibliotéky než pro klozety, ničemné svazky papíru, hanebná knižní fabrikace beze všech uměleckých nároků.“* ⁷ [ČAPEK,1984] Za estetický vzor považoval středověké vazby a samozřejmě také již výše zmíněné anglické vazby.

⁶ Z článku „Až se bude dělat tiskový zákon“ v roce 1933

⁷ Z článku „O knižním umění“ v roce 1908

Vzhledu a formátu knih si všímal obzvláště pokud přerovnával knihy ve své knihovně. Chtěl knihy řadit podle výšky, tloušťky a obsahu, ale ne vždy se mu to dařilo. Rovnání knih v knihovně popisuje Karel Čapek v článku „Čert je vem!“ z roku 1922, který je zároveň jakýmsi náhledem do obsahu jeho knihovny. *„Nejdříve, to se rozumí, postaví do řad ty velké vázané knihy : nu tedy Ottův naučný slovník, Brehmův Život zvířat a Palackého Dějiny a takové důstojné svazky, což je příjemná a vděčná práce asi jako stavět vojáčky do řad. Potom moc pěkně se rovná francouzská literatura : zelené knížky nákladu Alcanova a Flammarionova, žluté z Mercure de France, bílé z Nouvelle revue, oranžové od Calman Lévyho, jako by to byly pluky různých uniforem, ale vybraně stejných velikostí; jářku, radost stavět je do řad. A pak anglické, skoro vesměs vázané se zlatými hřbety a vzrůstu nevelikého, ale sporného. A pak hlavní vojsko, jádro, střed, rozdrbaní veteráni domácích válek - české knížky. A tedy čert je vem všechny dohromady : spisovatele, české nakladatele, české papírníky a já nevím koho ještě. Čert je vem za to, že myslí na všechno možné, jenom ne na to, že knížka koneckonců patří do knihovny; a má stát v řadě vedle jiných; a má se tam vejít, a nemá se tam ztrácet, a vůbec má brát jakési ohledy na své celoživotní postavení ve spořádané a občansky přehledné knihovně. ...Vypsal bych cenu pro toho, kdo by dovedl pěkně srovnat do řady všechny staré spisy Viktora Dyka nebo dosud vyšlá díla Otokara Fischera. Rovnej ve své knihovně českou literaturu celý boží den, a pak si zdrcen sedneš na zem : co je před tebou, je podobno spíše hromadě slámy nebo papíru než uspořádané knihovně.“* [ČAPEK,1985]

Karel Čapek má ve své knihovně poměrně hodně nerozřezaných knih. Avšak jejich rozřezávání před četbou zřejmě vnímal jako jakýsi obřad, jelikož se o něm zmínil v roce 1925 v článku „Kterak se čtou knihy.“ *„Správný čtenář rozřezává knihu pomalu, neboť při tom mlsá; přečte si tuhle dvě slova a tamhle celou větu, polykaje naprázdno předem jako jedlík, který předem oceňuje, co dostane k jídlu.“* [ČAPEK,1985]

Přestože ke knihám jistý pozitivní vztah měl, byly pro Čapka pouze jednou z mnoha životních zálib. *„Měl rád lidi, zvířata, stromy, květiny, měl rád literaturu a zvláštní poezii, hudbu, obrazy, sochy, architekturu, nové myšlenky, vzdělanost, dobře udělanou práci, jiskření ducha i lidovou prostotu, svůj národ, jeho jazyk a zem.“* [SCHEINPFLUG,1991]

Knihy jako dar a inspirace

O tom, že Karel Čapek knihy ze své knihovny rozdával (jak píše Karel Scheinpflug), jsem se jinde nic konkrétního nedočel. Zato hodně podepisoval svá díla a rozesílal je jako dárky i s věnováním.

Ještě před svou cestou do Anglie se přátelil a dopisoval si se skotským spisovatelem Erwinem Muirem. Jeho ženě Karel Čapek věnoval v originále hru „Ze života hmyzu“. Po návratu z Anglie zaslal své čerstvě vydané „Anglické listy“ v češtině s věnováním jako dárek za pohostinství všem, se kterými se setkal v Anglii, i Otakaru Vočadlovi. V jeho knize se nachází věnování s datem 15.X.24: „*O. Vočadlo from Karel Čapek na památku junácké cesty a dnů Surbitonských.*“⁸

V roce 1921 věnoval Čapek Šrámkovi „Ze života hmyzu“ vydané v Aventinu a zřejmě se nachází ve Šrámkově knihovně s věnováním „*Fráňovi Šrámkovi upřímně Karel Čapek.*“⁹ Později mu věnoval ještě „*srdečně a přátelsky*“ výtisk své „Továrny na Absolutno.“ Šrámek věnoval v roce 1924 Čapkovi knihu „Žasnoucí voják.“ Byla to první česká knížka, kterou Čapek přečetl po návratu z Anglie. Další kniha, kterou Šrámek dostal od K. Čapka, byla „Cesta na sever“ s věnováním z 2.12.1936: „*Fráňovi Šrámkovi, který má taky rád Sever, posílají Karel Čapek a Olga Scheinpflugová.*“¹⁰ Poslední věnovaná kniha byla První parta s datem 31.12.1937: „*Znejmilejšímu Fráňovi Šrámkovi srdečně Karel Čapek.*“¹¹

Karel Čapek také věnoval nejedno své dílo Olze Scheinpflugové, jak se můžeme dočíst z jeho korespondence. Koncem roku 1920 to byl první vydaný výtisk „RUR“ s věnováním „*Slečně Olze Scheinpflugové první výtisk, který jí náleží. Karel Čapek.*“¹²

Další dvě knihy jí věnoval téhož roku k Vánocům - „Loupežníka“ a „Francouzskou poezii nové doby“.

Čapek se zajímal i o překlady svých děl do angličtiny, jak dokazuje mimo jiné fakt, že si nechal poslat Anglické listy v angličtině. Stejně tak se zajímal o reakci na svá díla v anglickém tisku a nechal si posílat výstřižky, přímo o ně žádal. Otakaru Vočadlovi posílal poštou své knihy, sliboval přivést do Anglie Krakatit.

⁸ VOČADLO, Otakar. *Anglické listy Karla Čapka*. Praha : Jan, 1995. S. 80

⁹ ČAPEK, Karel, ŠRÁMEK, Fráňa. *Cesty k přátelství*. Praha : Československý spisovatel, 1987. S. 31

¹⁰ Tamtéž, s. 132

¹¹ Tamtéž, s. 133

¹² ČAPEK, Karel. *Listy Olze*. Praha : Československý spisovatel, 1971. S.25

Vočadlo žádal od Čapka výtisky jeho děl, aby je mohl zařadit do knihovny slovanského ústavu na King's College v Londýně. Čapek si na oplátku nechal od Vočadla zasílat některé originální anglické tisky nebo dramata, která u nás ještě nebyla vydána. Žádal o některé odborné knihy a dále o eseje od Shawa, Charlese Lamba, J. C. Squirea a Chestertona.

Čapek také sám knihy dostával darem. Takto dostal knihu od Roberta Keabla. „V Čapkově knihovně je jeho *Tahiti of Dreams (Vysněné tahiti)*, autorův dar.“ [VOČADLO,1995] Tato kniha se opravdu v Čapkově knihovně nachází, pod přírůstkovým číslem 526, s autorovým věnováním.

Knihy byla pro Karla Čapka nejen inspirací pro vlastní literární tvorbu, ale také pro jeho dramaturgické působení v Městském divadle Královských Vinohrad. „Pročetl jsem celého dramatického Zeyera s intenzivním pocitem, že se to nedá hrát... „Například tahle *Stará historie* : jak si to autor představuje, že se má hrát současně ve dvou místnostech, nebo před domem a v domě zároveň? Podnes nevím, jak si to Zeyer představoval, ale když jsem sklapl knížku, napadlo mě, že by to šlo, kdyby se dům otvíral a zavíral jako knížka. Hrál jsem si s tou představou, až z toho bylo cosi jako scénické řešení.“ [MALEVIČ,1999]

Knihy v díle Karla Čapka

Pro tuto podkapitolu jsem přečetla Čapkovy „Povídky z jedné kapsy“, „Povídky z druhé kapsy“ a „ Krakatit“. Zmínky o knihách se v těchto jeho dílech nacházejí, avšak nejsou ústředním motivem. Kromě knih můžeme v jeho dílech najít i noviny a časopisy.

„Četníci, pane, to jsou vzdělaní lidé, čtou noviny a tak; krom toho znají každý kámen a mají náramný vliv.“ [ČAPEK,1993]

„ ... víc novinář nemůže udělat než vykouzlit na Čáslavsku jakýsi druh Norska. Z toho je tak vidět, jakých velikých úkolů jsou noviny schopny.“ [ČAPEK,1993]

„Jakživi si čtenáři novin tak nepočítali na soudní síni, jako když tam dodával Havlena ty své fiktivní soudní případy.“ [ČAPEK,1993]

„Té noci se mu zdálo, že studuje veleučený článek v *The Chemist*. Zarazil se u vzorce AnCi a mevěděl si s ním rady; hloubal, kousal se do kloubů a najednou pochopil, že to znamená Anči.“ [ČAPEK,1989]

Z následujících tří úryvků můžeme vidět, že Karel Čapek použil ve svých dílech takové knihy, které nejspíš sám četl.

“Víte, já čtu rád tyhle detektivky, co tam je o těch drobnohledech a takových věcech.” [ČAPEK,1993]

„Ale ten soud byl moc krásný; já jsem tam seděl a byl jsem vám dojat jako na Dámě s kaméliemi.“ [ČAPEK,1993]

„Ukázalo se, že je to bledý, trochu uhrovitý mládenec, jak už zloději a básníci bývají. Tak počkejte, já řku, hned vám to najdu. A vyhrabal jsem překlad Wildovy Balady ze žaláře v Readingu. Víte, tehdy to bylo v módě.“ [ČAPEK,1993]

Zajímavé na Čapkových povídkách je to, že se částečně zabývají také tématy, která zajímala i Karla Čapka. V jeho knihovně se pod přírůstkovým číslem 739 nachází německá kniha “Graphologie” od G. Meyera. Nejspíš mu sloužila také jako inspirace nebo zdroj informací pro jeho literární tvorbu.

“... To bych vám, pane Plečko, musel moc dlouho povídat, co je to psychometrie, automatismus, primérní a sekundární znaky a takové ty věci. Ale já vám říkám, že ten člověk čte z písma jako z knihy. A naprosto vám toho člověka trefí, že ho zrovna před sebou vidíte; řekne vám, jaký je, jakou má minulost, nač myslí, co skrývá, no všechno! Já byl při tom, pane!”¹³ [ČAPEK,1993]

Nejen kniha, ale i knihovna má své místo v Čapkových povídkách.

“Asi k jedné hodině - byla jasná měsíční noc - slyšela paní Božena kroky v knihovně. I ozbrojila se veškerou statečností vynikající ženy a šla po špičkách ke knihovně. Dveře byly dokořán, jedna skříň knihovny otevřena a před ní stál pan ministr v noční košili a tiše broukaje listoval vážně v nějakém svazku ... Paní Božena ho dovedla do knihovny : “Stál jsi tadyhle u té skříně a dával jsi nějaký svazek tady do té přihrádky.” Ministr kroutil rozpačitě hlavou; v té přihrádce byla kompletní a úctyhodná řada Sbírky zákonů a nařízení. “To jsem blázen,” bručel škrabaje se na záhlaví a vytáhl téměř mechanicky jeden svazek, který byl zasunut hlavou dolů. Svazek se mu v ruce otevřel : byla v něm vložena žlutá obálka s fialově psanou adresou.”¹⁴ [ČAPEK,1993]

V Čapkově díle také vystupují spisovatelé. “ ... vzpomínal starý mistr Leonard Uden, veliký básník, laureát Nobelovy ceny a tak dále ... Poslouchejte, to

---

¹³ Povídka „Tajemství písma“

¹⁴ Povídka „Ztracený dopis“

nebylo žádné z mých dramát a žádná z mých knížek - ačkoliv byl čas, kdy se mé knížky opravdu četly; můj největší úspěch byl případ Selvinův”¹⁵

Karel Čapek a papír

Stejně jako kniha a četba, i papír má v životě spisovatele nezastupitelnou roli. V životě Karla Čapka měl papír jistě větší úlohu než dnes, kdy si již často při psaní vystačíme bez papíru, neboť jsme ho nahradili psaním elektronických dokumentů.

Papír jako podklad pro tvorbu

Jak a čím Karel Čapek psal, zachytila ve vzpomínkách shodně Olga Scheinpflugová i její bratr Karel. „*Jeho psacím náčiním byla psací pera, jakými jsme psali před první světovou válkou ve škole, okousané násadky a kalamář, do kterého namácel pero. Říkal, že jaksí potřebuje ten pohyb, jímž namáčí pero do kalamáře, snad jako oddech při psaní. Plnicí pero si opatřil až později a nosil je s sebou*

do redakce, ale užíval je jen mimo domov. Vedle pera měl na stole vždy několik strašně ořezaných špačků tužek a ovšem řadu jazykových příruček. Na psacím stroji nikdy nepsal. Říkal, že by ho ta technika vyrušovala.“ [SCHEINPFLUG,1991]

Psal na malých psacích stolech, většinou i na malý formát papíru, ne větší než formát A5 a papírem šetřil. Podle K. Scheinpfluga nikdy nepsal ani nečetl venku v přírodě, vždy seděl zavřený ve své pracovně - v Praze i ve Strži. Stále nosil u sebe po kapsách kousky papíru s poznámkami o tom, co by měl ještě napsat. Po cestách v Anglii si každý den zapisoval na papír dojmy z uplynulého dne.

„*Bylo nepochopitelné, jak mohl psát na tak malých psacích stolech se třemi úzkými zásuvkami, byl na ně zvyklý z dob svých začátků a zůstal jim věrný. Malý stůl, malé papíry, malé písmo. Školácké penály plné okudlaných tužek také nevypadaly jako nářadí spisovatele a násadky s nasazenými pery mohly reprezentovat snaživého žáka druhé třídy B. Krabička barevných tužek vyřídila všechny obrázky ze Severu a skicáře nebyly na cestách nikdy větší než kapesní notes.*“ [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]

¹⁵ Povídka „Případ Selvinův“

Karel Čapek na papír nejen psal, ale také kreslil. „Když skicoval nebo kreslil, mlčel, díval se na papír soustředěně, s hlavou skloněnou ke straně, aby mu nešel do očí kouř z cigarety. Kreslil někdy tužkou, někdy perem. A trvalo pár minut a byl z toho obrázek. Žádné velké umění, ale milý, informativní a hezký obrázek, který má svou osobitost a věcnou přesvědčivost. Kdosi mě vyprávěl, že se prý ve Švédsku někdo pokusil konfrontovat Čapkovy kresby s fotografiemi scenerií, které kreslil, a že to prý dopadlo pro Čapka výborně.“ [SCHEINPFLUG,1991]

Papír nebyl pro Čapka pouze seriózní věcí, také ho dovedl vtipně využít pro nouzovou dekoraci svého bytu. Společně se sestrou z něj v roce 1920 vyráběli dečky pro hostinu po premiéře hry „Loupežník.“ „...čím však podložit mísy a talíře? Ale Karel si poradil. Přinesl velké archy bílého papíru a vystřihovali jsme na nich dokola zoubčky a dírky výšivek; Karel pak napsal doprostřed každého hotového kusu ozdobně : „Já jsem pěkná dečka!“ Nedalo se proti tomu nic namítat; v tvůrčím zápalu pokryli jsme jimi kdeco v pokoji.“ [ČAPKOVÁ,1986]

Čapkovy rukopisy, sešity, výpisky

Čapkovy rukopisy byly výsledkem jeho práce s papírem. Jak takový výsledek vypadal, je uvedeno v 7. kapitole : Pozůstalost v Literárním archivu Památníku národního písmenictví. Avšak i Karel Scheinpflug si všímal vzhledu Čapkových rukopisů a jeho práce s papírem.

„Psal na malých kouscích papíru. Někdy to byly čtvrtky, někdy jen polovice čtvrtek A4 nebo ještě menší kousky papíru libovolného formátu, často jen na rubu nějakých starých tiskopisů nebo formulářů. Pokrýval je svým drobným, velmi nečitelným písmem se spoustou škrťů, oprav, vsuvek a přepisování a tak je odevzdával do redakce či nakladatelství. Dnes by to tiskárna v této úpravě vůbec odmítla sázet. Proto také se vyskytovaly v prvním vydání jeho děl některé omyly, zejména u cizích slov, zaviněné tím, že sazeč v těžce čitelném rukopisu nemohl slovo správně přečíst. Tyto omyly odstraňoval v dalších vydáních dr. M. Halík, který měl ve čtení Čapkových rukopisů dlouholetou zkušenost.“ [SCHEINPFLUG,1991]

Karel Scheinpflug popisuje také konkrétní rukopis, „Ze života hmyzu“. „Mám před sebou rukopis této hry. Až na několik stránek konceptu s textem Tuláka psaných Josefem je celá hra jak v původní verzi, tak v předělávkách a v definitivním znění psána drobným, špatně čitelným písmem Karlovým. Je to psáno na špatném papíru, nejprve na úzkých prouzcích konceptního papíru, pak na rubu jakýchsi

účetních formulářů. *I definitivní text, z něhož hra byla tištěna, je plný škrťů, oprav, vpisů, které je nutno luštit pomocí lupy.*“ [SCHEINPFLUG,1991]

Podrobněji Karel Scheinpflug probral i rukopis „Bílé nemoci“. *„Čtvrtky žloutnouceho papíru jsou hustě popsány známým drobným písmem a autorovými zkratkami a škrty. Škrtnutých slov není mnoho a na některých stránkách nejsou vůbec. Slova letí za myšlenkou a přímo se řítí do dramatické akce. Když přece škrťá, činí to tak důkladně, že původní text nelze přečíst. Jsou - li škrty přece jen čitelné - což není tak často - , je zřejmo, že zvolené slovo je výraznější, přesnější, účinnější.“* [SCHEINPFLUG,1991]

I Olga Scheinpflugová hodnotí Čapkův rukopis jako špatně čitelný. *„Jeho rukopis byl těžko čitelný, měl drobné písmo a mnoho škrťal. Byl z mála spisovatelů, kteří psali načisto, měnil, čistil a zestručňoval, ale nikdy nepsal celý svůj román znovu od začátku až do konce.“* [SCHEINPFLUGOVÁ,1997]

“...drama RUR je dopsáno... Je to osmdesát natlučených stránek, samý škrť, vpis a přepis, víc oprav než plynulého textu, nutno prolézat samé vsuvky, chceš - li dostat větu dohromady. “Mělo by se to přepsat”, navrhla starostlivě... “Odevzdávám rukopis tak, jak má vypadat, se všemi otisky a jizvami a s výkazem oprav, mám to takhle nejraději.” [SCHEINPFLUGOVÁ,1948]

O své rukopisy se Karel Čapek po vydání knihy již dále nestaral, zůstávaly v tiskárnách nebo redakci. Pokud se vyskytly v antikvariátech, kam je lidé prodávali, Olga Scheinpflugová je po jeho smrti kupovala.

Čapek měl mnoho koníčků, vedle zahradničení, fotografování, perských koberců a sbírky gramofonových desek si zapisoval do linkovaných sešitů písničky. Také si sepisoval do sešitů svoji útratu a pečlivě vedl daňové záznamy.

Jelikož se Čapek zajímal, jak se daří jeho dílům nejen doma, ale i v cizině, nechal si posílat z Anglie výstřižky článků a ukládal si je. *„... dnes už jsem dostal z nějakého Press - Cuttingsu dva výstřižky, z Daily Herald a Evening Standardu. Prosím Vás, p. dra Císaře a Mr. Selvera, abyste mi laskavě vystřihli, co tu a tam najdete; to je zvláštní, člověk se nemůže zbavit zájmu o věci, které kdysi napsal a se kterými tedy vlastně už nemá co dělat.“* [VOČADLO,1995]

Za dob studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy si Karel Čapek dělal důkladné výpisky z filozofických děl, neboť původně počítal s profesionální vědeckou kariérou. *“Jak důkladně se Čapek na svou univerzitní dráhu připravoval, je patrné z výpisků, které si pořizoval z prostudovaných děl filozofických,*

estetických, sociologických a psychologických. Je toho podle mého odhadu asi 1000 stran, popsaných hustě jeho drobounkým písmem, a dlouhé seznamy odborné literatury, v nichž zaškrtoval díla už prostudovaná.” [SCHEINPFLUG,1991]

Při čtení nebo při hledání informací pro svou vlastní tvorbu si Karel Čapek dělal poznámky, většinou pouze na papír a ne do sešitů. Například při psaní „Povětroně“ si vypisoval cizí slova a vědecké pojmy. „*Leží tu přede mnou dva hustě a skoro nečitelně tužkou popsané aršíky cizích slovíček a významů z r. 1933, sta nových vědeckých poznatků, které Karel sbíral soustavně a horlivě, pilný jako mravenec, a po vytištění toho úžasného románu nám je spolu s celým rukopisem Povětroně věnoval.*“ [ČAPKOVÁ,1986]

Osobní knihovna Karla Čapka

Osobní knihovna Karla Čapka se nachází v dvojdomku na Vinohradech, kde Karel Čapek bydlel společně se svým bratrem Josefem.

Od Čapkovy smrti se o jeho knihovnu nikdo nezajímal, v jeho domě žili dále jeho příbuzní. Nevíme tedy spolehlivě, jestli se knihovna nachází v původním stavu tak, jak ji Čapek zanechal. Knihovna mohla být Čapkovými potomky po jeho smrti uspořádána a roztríděna a je tedy třeba mít na paměti, že dnešní postavení knih nemusí být shodné s postavením knih za Čapkovy života. Knihovna však není torzo, působí komplexním dojmem. Že se skutečně jedná o knihy Karla Čapka dokazují mnohá věnování nebo knihy po jeho otci Antonínovi.

K Čapkovým knihám byly přidány také knihy jeho ženy Olgy Scheinpflugové a Karla Scheinpfluga. Ty se však většinou nacházejí cíleně ve druhých řadách polic knihovny a nejsou mezi nimi knihy napsané nebo věnované Čapkem.

Osobní knihovna Karla Čapka se nachází v podkroví domu. V Čapkově pracovně stojí dvě velké zcela zaplněné skříně. (Příloha č. 9) Další knihy se nachází na jeho pracovním stole a na policích vedle něj. Menší knihovnu (Příloha č. 10) najdeme také ve vedlejší místnosti a několik knih je také umístěno v polici v pokoji, kde probíhaly schůze pátečníků. (Příloha č. 11)

Ony dvě velké skříně, které tvoří hlavní část Čapkovy knihovny, se objevují již ve vzpomínkách Heleny Čapkové při Karlově stěhování do vinohradské vily. „*Právě stěhují i dvě vysoké Karlovy knihovny...*“ [ČAPKOVÁ,1986]

Knihovna Karla Čapka dosud z neznámých důvodů nebyla zpracována. Naskytla se nám však jedinečná příležitost ji zpracovat. Pro zachování původního stavu knihovny byly knihy ponechány v takovém pořadí a umístění, v jakém jsme je našli (pouze některé svazky encyklopedií jsme seřadili dle dílů). Každá kniha dostala své přírůstkové číslo, aby byla usnadněna případná další manipulace v rámci knihovny.

Celkový počet knih : 2000

- 1805 knih Karla Čapka
- (z toho 73 knih s razítkem otce Antonína Čapka)
- 164 knih Olgy Scheinpflugové
- 31 knih Karla Scheinpfluga

Obsahová charakteristika Čapkovy osobní knihovny

- Poezie (prokletí básníci, čeští básníci)
- Beletrie (světové pohádky, čeští a světoví autoři)
- Odborná literatura (filozofie, chemie, zahradnická literatura)
- Slovníky (jazykové, výkladové, Slovník jazyka českého)
- Dramata (Shakespeare, soudobí autoři)
- Encyklopedie (Palackého dějiny, Ottův slovník naučný)
- Jazykověda (přehledy literatury, slovníky)
- Cestovní průvodci (Bedecker, Itálie, Rakousko, Norsko, Švédsko)
- Časopisy (měsíčník Věda a život, Přítomnost, Kritický měsíčník, Šaldův zápisník, Lumír, Česká mysl, Život)

Jazyková charakteristika Čapkovy osobní knihovny

- Čeština
- Němčina
- Angličtina
- Francouzština

Výčet významných autorů z Čapkovy knihovny:

- Bass, Eduard
- Beneš, Edvard
- Čapek - Chod, Karel Matěj
- Deml, Jakub
- Dumas, Alexander
- Dyk, Viktor
- Fischer, Otokar
- Goethe, Johann Wolfgang von
- Holan, Vladimír
- Khol, František
- Kopta, Josef
- Langer, František
- Mahen, Jiří
- Marinetti, Filippo Tommaso
- Masaryk, Tomáš Garrique
- Neruda, Jan
- Neumann, Stanislav Kostka
- Nezval, Vítězslav
- Novák, Arne
- Poláček, Karel
- Rutte, Miroslav
- Shakespeare
- Scheinpflug, Karel
- Sova, Antonín
- Šrámek, Fráňa
- Vančura, Vladislav

To, že knihy z tého knihovny byly opravdu Čapkovy, dokazují některé individuální známky v knihách - věnování, výpisky, poznámky a zatrhávání.

Podrobněji se o těchto charakteristikách zmíním v následujících podkapitolách.

Věnování

V Čapkově knihovně se nachází poměrně velké množství knih, které mají vepsané věnování od českých i zahraničních spisovatelů. Vzhledem k celkovému množství 2000 knih je příliš obtížné uvést počet knih s věnováním. Domnívám se, že to může být kolem poloviny.

Většina věnování pochází od českých spisovatelů, které Čapek rád četl a někteří z nich byli také jeho přáteli. To může být jeden z důvodů, proč je v knihovně poměrně značné množství knih s věnováním, které mají nerozřezané listy. Karel Čapek tyto knihy mohl dostat jako dar a vážil si jich - proto je měl v knihovně, i když nerozřezané a tedy nečtené. Mohl však tyto knihy přečíst jako jiný výtisk ještě dříve, než je dostal jako dar.

Některá věnování nejsou určena pouze Karlovi Čapkovi, ale také Josefu Čapkovi nebo Olze Scheinpflugové.

Věnování jsou leckdy i pěkným grafickým dílem, a proto tvoří značnou část fotografické přílohy k této bakalářské práci. (Přílohy č. 12 - 22) Mezi věnováními od osmi českých spisovatelů se nachází i dvě zahraniční, od J. Romainse (Příloha č. 15) a J. Duhamela. (Příloha č. 14)

Romains a Duhamel však nebyli jedinými zahraničními spisovateli, od kterých má Čapek věnování. V jeho knihovně můžeme najít také věnování od Marinettiho, Sinclaira, Vildraca a H. Manna.

Z deseti věnování v příloze mě zaujaly nejvíce tyto dvě :

- *Panu Karlovi Čapkovi, který tuto knihu ze mne po kousku dostával. Jakub Deml, v Tasově před Vánoce 1924 (Příloha č. 12)*
- *Milému příteli dru Karlu Čapkovi, jenž jest sám tak radostným dílem naší literatury a dlouho ještě nemíní náležitě k jejím dějinám. Arne Novák 13.11.22 (Příloha č. 22)*

Výpisky, poznámky a zatrhávání

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, Karel Čapek si dělal ve svých knihách drobné poznámky, výpisky a zatrhávání. Jeho knihovna je toho důkazem.

V mnohých knihách můžeme najít zatrhávání podél odstavce, nejčastěji obyčejnou tužkou. (Příloha č. 8)

Dalším znakem Čapkových knih je zatrhávání knih v nakladatelském seznamu, buď „věčkem“ nebo častěji „křížkem“. (Příloha č. 7) Zřejmě si takto označoval knihy, které ho zaujaly nebo které by si rád pořídil.

Karel Čapek si také dělal z knih výpisky, které pak zřejmě nechával vložené v knihách, neboť se tam dochovaly dodnes. Vypisoval si poznámky z odborných děl, převážně filozofických (Příloha č. 5), ale také názvy rostlin ze zahradnické literatury. (Příloha č. 6) Výpisky můžeme najít v jeho knihovně vložené ve dvou knihách od Kanta, v jedné od Schellinga a dále ve dvou knihách zahradnických.

Nejvíce poznámek Čapkovou rukou najdeme v dílech filozofických a v cestovních průvodcích, kam si zaznamenával odjezdy vlaků, adresy a různé údaje užitečné pro jeho cestování.

Zajímavosti

Při zpracování Čapkovy knihovny jsme objevili v některých knihách zajímavosti, které by se daly považovat za badatelský objev. Často to byla korespondence - dopisy a pohledy. (Příloha č. 23) Nejednou však také účtenka nebo složenko od nakladatele. (Příloha č. 24)

Některé knihy měly na titulním listě natištěno razítko „redakční výtisk“, v dalších byla vložena reklama od nakladatele. Součástí knihovny byly také knihy, ke kterým kreslil obálky Josef Čapek, nebo zvláštní otisky z časopisů.

Občas se v knihovně našla kniha, která zřetelně nebyla Čapkova. Některé knihy Olgy Scheinpflugové a Karla Scheinpfluga byly odděleny a tvořily jakýsi samostatný celek, který jsme do zpracování knihovny nezahrnuli. Přesto jsme v knihovně objevili knihy věnované Josefu Čapkovi nebo také knihu, kterou věnoval Karel Čapek Olze Scheinpflugové.

Dalším důkazem, že knihy patřily opravdu Karlu Čapkovi, jsou vedle věnování také jeho podpisy. Nenacházejí se ve všech knihách, ale převážně v těch, které vyšly v rozmezí let 1910 - 1920. Z velké části to byla Čapkova studijní literatura, spisy z filozofie a estetiky.

Pozůstalost v Literárním archivu Památníku národního písemnictví

Literární pozůstalost Karla Čapka v Památníku národního písemnictví je dosti obsáhlá a různorodá. Do fondů Literárního archivu se dostávala průběžně z různých zdrojů. První záznam o koupi rukopisů Karla Čapka je z roku 1954, z doby, kdy byl archiv součástí Národního muzea. Jednotlivé nabídky byly získávány od jednotlivců, z antikvariátů i ze zahraničí. Největší díl fondu tvoří archiválie převzaté od rodiny Karla Scheinpfluga v letech 1982 a 1983. Rodina poskytla téměř celou pozůstalost, v jejím soukromém vlastnictví zůstávají pouze rukopisy Čapkových dopisů Olze Scheinpflugové.

Literární archiv vlastní většinu Čapkovy pozůstalosti. Větší soubor se ještě nachází v rodině vnuka Heleny Čapkové - Koželuhové, pana Pavla Brázdy, a jeho majitelkou je Brázdova dcera Kateřina Trlifajová. Jedná se o některé rodinné fotografie a korespondenci, kterou Karel Čapek věnoval Josefu Palivcovi, za něhož se Helena Čapková provdala po smrti prvního manžela, Františka Koželuhy.

Pozůstalost zpracoval poprvé v roce 1962 Jan Wagner, tehdy se nacházela pouze ve dvou kartonech. Nejcennější částí jsou rukopisy Čapkových děl, především románů, her a cestopisů doplněných vlastními obrázky. Dále se v pozůstalosti nachází velké množství článků, přijatá i odeslaná korespondence, rukopisy filozofických prací ze studentských let.

V oddílu „doklady“ můžeme najít Čapkův křestní list, vysvědčení z let 1896-1909, index a seznam přednášek i nakladatelskou korespondenci s firmou Fr. Borový z let 1931-1935.

Součástí fondu jsou také fotografie - cizí, ve kterých je promítnuta celá Čapkova rodina, fotografie přátel, inscenací jeho děl, ale i vlastní fotografie T. G. Masaryka, Olgy Scheinpflugové, pátečníků, přátel, psů a koček i Strže a Osova. Celkem Literární archiv vlastní 12 kرتونů fotografií, z toho 3 kartony vlastních Čapkových fotografií.

Velkou část tvoří také výstřižky z novin a časopisů z celého světa spojené s otištěním Čapkových děl a výstřižky o Čapkově osobnosti a díle. Pozůstalost doplňují materiály týkající se činnosti Společnosti bratří Čapků, vzniku Muzea bratří Čapků v Malých Svatoňovicích a Památníku Karla Čapka ve Strži.

V současné době je pozůstalost uložena v 73 kartónech pod přírůstkovým číslem 96/82 a zachycuje časové rozmezí 1868 - 1980.

Z rukopisů jsem prohlédla „Válku s mloky“, fejeton „Šlépěje“, fragment cestopisu „Anglické listy“ a „Obrázky z Holandska“, hry „Matka“ a „Ze života hmyzu“. Čapkovy písmo v rukopisech je na rozdíl od korespondence ještě menší a opravdu hůře čitelné. Škrtač tlustou čarou slova, někdy i celé věty, ale málokdy opravoval větší část textu. Rukopisy čísloval vždy v levém horním rohu.

„Válka s mloky“ je celá napsána na jednom typu papíru formátu A5, listy jsou popsané jako u všech děl pouze z jedné strany, zřejmě proto, že tlusté škrty se propíjely na druhou stranu. Jen málo stránek je bez škrty, někde Čapek škrtač i obyčejnou tužkou a delší části přeškrtač kolmo a dával do rámečku (Příloha č. 25). I když psal Čapek naprostou většinu svých děl černým inkoustem, „Válka s mloky“ má části psané inkoustem modrým. Na rukopisu však můžeme vidět, že se v textu vracel, protože modrý text je přeškrtač černým inkoustem a stejně tak jinde černý text přeškrtač modrým. (Příloha č. 26)

Hra „Matka“ je psána opět na papíru A5, celá černým inkoustem, škrtač je v ní oproti „Válce s mloky“ zřetelně méně.

Rukopis Ze života hmyzu je psán pouze rukou Karla Čapka, i když se jedná o společnou hru bratří Čapků. O společném autorství se objevily různé pochybnosti, které však může vyvrátit pracovní materiál ke hře - text K. Čapka napsaný obyčejnou tužkou na žluté obálce: *„Milý Josef, Stejskal chce na nás, aby ten „optimistický“ závěr Hmyzu byl trochu zdůrazněn. Nenapadlo mi nic jiného než to, co přikládám. Podívej se na to, a nemáš-li jiný konec a tenhle se ti nezdá, zavolej Stejskala a řekni mu, že holt jiný konec nebude. K.“*

Hra „Ze života hmyzu“ je napsána částečně na svisle linkovaném papíru upraveném do tvaru A5, na který však Čapek psal příčně přes linky, a z části na papírech z knihy vkladů z roku 1912. Přitom hra byla vydána až roku 1921. Díky tomu se domnívám, že Čapek zřejmě papírem šetřil a využíval každý kousek papíru, který měl. To mi také potvrdila vzpomínková kniha „Živý jako nikdo z nás“ od Olgy Scheinplugové. I jiné jeho rukopisy můžeme kromě listů A5 najít na kouskách papíru neobvyklého formátu.

Zajímavý je rukopis cestopisu „Anglické listy“. To, že byl psán skutečně na cestách, dokazuje, že mezi listy formátu A5 bylo i několik papírů původně určených na telegramy s hlavičkou tří britských hotelů (Station Hotel, Killin Hotel

a Queen's Hotel v Exeteru). Tyto papíry popisoval Čapek z druhé strany (stejně jako listy knihy vkladů), takže jsem si toho všimla náhodou při otáčení papírů. Své cestopisy doplňoval Čapek výstižnými obrázky. U „Anglických listů“ i „Obrázků z Holandska“ si dělal v rukopisech obyčejnou tužkou číselné poznámky, kde v textu bude jaký obrázek.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat osobní knihovnu Karla Čapka, zachytit co a jak Čapek četl, jaký měl vztah ke knihám.

Byl zde představen Karel Čapek jako pečlivý čtenář a spisovatel, který hledal v knihách nejen zábavu a poučení, ale i inspiraci pro vlastní tvorbu. Byla zde popsána Čapkova četba během celého života - dětská a studentská četba, četba beletrie a poezie a také zájem o odbornou literaturu pro osobní potřebu i pro vlastní spisovatelskou tvorbu.

Sám Karel Čapek toho o své četbě příliš nenapsal, spíše se z různých jeho článků můžeme dozvědět, jaký měl vztah ke knize jako předmětu. Kniha pro něj byla zábava, poučení, občas nezbytnost pro práci, ale také cenný dar pro něj i jeho přátele. I v jeho díle můžeme najít stopy po knihách nebo novinách a časopisech. Tomu jsem se však z důvodu již zmíněného omezeného rozsahu bakalářské práce věnovala pouze okrajově. Téma by bylo samozřejmě možné dále rozšířit.

Vedle četby, vztahu ke knihám a papírům se bakalářská práce zabývala také Čapkovou pozůstalostí v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a rozbořem rukopisů.

Podstatnou část bakalářské práce tvořil popis osobní knihovny Karla Čapka, její stručná obsahová a jazyková charakteristika a výčet významných autorů. V jednotlivých knihách byla zaměřena pozornost na věnování, poznámky, zatrhávání a výpisky.

Vzhledem k rozsahu knihovny 2000 svazků však nebylo možné věnovat se v této práci všem zajímavým jevům. V současné době probíhá zpracování soupisu osobní knihovny Karla Čapka, ze kterého se zájemci o detailnější studium Čapkovy knihovny dozvědí více.

Seznam literatury

1. BURIÁNEK, František. 1988. *Karel Čapek*. 2. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1988. 345 s.
2. BAŤHA, František. 1963. Karel Čapek v knihovně Národního muzea. In : *Sborník Národního muzea v Praze*. Praha : Orbis, 1963, s. 169 - 172.
3. ČAPEK, Josef. 1980. *Dvojí osud : dopisy Josefa Čapka*. Praha : Odeon, 1980. 332 s.
4. ČAPEK, Karel. 1971. *Listy Olze : korespondence z let 1920- 1938*. Soubor korespondence uspoř., výběr fot. mater. přípr., vysvětl. a edič. pozn. naps. Miroslav Halík. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1971. 291 s.
5. ČAPEK, Karel. 1984. *O umění a kultuře I*. Praha : Československý spisovatel, 1984. 659 s. Spisy Karla Čapka.
6. ČAPEK, Karel. 1985. *O umění a kultuře II*. Praha : Československý spisovatel, 1985. 665 s. Spisy Karla Čapka.
7. ČAPEK, Karel. 1986. *O umění a kultuře III*. Praha : Československý spisovatel, 1986. 907 s. Spisy Karla Čapka.
8. ČAPEK, Karel; ŠRÁMEK, Fráňa. 1987. *Cesty k přátelství : vzájemná korespondence K. Čapka a Fráni Šrámka*. Uspořádal Aleš Fetters; doslov napsala Dobrava Moldanová; ilustroval František Bidlo. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1987. 166 s.
9. ČAPEK, Karel. *Krakatit*. 1989. Ilustroval Oldřich Kulhánek. Praha : Československý spisovatel, 1989. 316 s.
10. ČAPEK, Karel. 1993. *Povídky z jedné a druhé kapsy*. Praha : Český spisovatel, 1993. 323 s. ISBN 80-202-0411-3.
11. ČAPEK, Karel. 2000. *Karel Čapek Věře Hružové : dopisy ze zásuvky*. K vydání připravil, vysvětlivkami a doslovem doprovodil Jiří Opelík. 2. rev. vyd. Praha : Primus, 2000. 113 s. ISBN 80-86207-15-3.
12. ČAPKOVÁ, Helena. 1986. *Moji milí bratři*. 1986. Doslov napsal eduard Martin. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1986. 429 s. Vzpomínky a korespondence.
13. HALÍK, Miroslav. 1983. *Karel Čapek : život a dílo v datech*. K vyd. připravil, předml. a doslov naps. Jiří Opelík. 1. vyd. Praha : Academia, 1983. 88 s.
14. KOŽELUHOVÁ, Helena. 1995. *Čapci očima rodiny*. 3. vyd., v ČR 1. Praha : B. Just, 1995. 171 s. ISBN 80-901841-0-3.
15. MALEVIČ, Oleg. 1999. *Bratři Čapkové*. Přeložila Hana Štěpánková. 1. vyd. Praha : Ivo Železný, 1999. 297 s. Knihovnička Literárních novin; sv. 5. ISBN 80-237-3436-9.
16. SCHEINPFLUG, Karel. 1991. *Můj švagr Karel Čapek*. K vyd. připravil a doslov napsal Jiří Opelík. 1. vyd. Hradec Králové : Kruh, 1991. 168 s. Okamžiky. ISBN 80-7031-492-3.

17. SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. 1948. *Český román*. 4. vyd. Praha : Borový, 1948. 590 s.
18. SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. 1997. *Živý jako nikdo z nás : o Karlu Čapkovi*. K vydání připravil František Černý. 1. vyd. Praha : Hynek, 1997. 266 s. Spektrum; sv. 3. ISBN 80-85906-69-4.
19. VOČADLO, Otakar. 1995. *Anglické listy Karla Čapka*. 2. vyd. Praha : JAN, 1995. 182 s. ISBN 80-900622-9-6.

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této bakalářské práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

V Praze, 29. července 2008

.....
Petra Čechová

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis